De Levende Natuur 6 (12):266-269 (1902)

Merkwaardige Vangsten.

Toen ik van Apatura iris sprak van de naaste familieleden, dacht ik aan het geslacht Limenitis, waarvan de vertegenwoordigers, zoowel wat uiterlijk voorkomen als wat leefwijze betreft, het dichtst bij de Apaturidae staan. Ik geloof, dat we het bekende verhaal van de vangsten van *Limenitis populi* bij Nijmegen (Nijmeegsche kapel) en Voorst en het waarschijnlijk voorkomen in den Achterhoek (meestal in een noot onder aan de bladzijde voorkomende) gerust uit een wetenschappelijk werk kunnen bannen. Vooral het laatste deel der legende kan ik met vrij groote zekerheid tegenspreken.

De groote dagvlinder in karresporen en bij plassen gezien is hoogstwaarschijnlijk Apatura iris, want reeds meer dan twintig jaren zoek ik daar tevergeefs naar eenig spoor van Lim. populi.

Ons rest dus alleen de kleinste vertegenwoordiger van het geslacht nl.: *Limenitis sybilla, het kleine ijsvogeltje.*

Vooruit moet ik u echter mededeelen, dat het mijn doel niet is dezen vlinder nauwkeurig te beschrijven, ieder kan daarvoor gemakkelijk Snellen of eenig ander werk over vlinders opslaan; doch een kijkje te geven in zijne levensgeschiedenis, die, in tegenstelling met die van de meeste dagvlinders, slechts zeer onvolledig bekend is, althans van exemplaren der inlandsche fauna. Niet dat dit aan gebrek aan belangstelling van de zijde der entomologen te wijten is, doch het diertje behoort in de eerste plaats tot de zeldzame soorten en is slechts éénmaal in het Westen van ons land gevangen (nl. te Leiden) en in de tweede plaats legt het geen eieren in gevangen staat. Zelfs Sepp is het niet gelukt eitjes of rupsen machtig te worden, zoodat het zeker wel een merkwaardig toeval mag heeten, dat ik in Aug. 1900 eenige eitjes en in Aug. 1901 eitjes en rupsen vond na vele jaren tevergeefs tal van struiken van Lonicera Periclymenum L. (wilde kamperfoelie) afgezocht te hebben.

't Was dan op een dag in het midden van Aug. 1901, dat ik in de buurt van den Slangenburg langs een zandweg dwaalde aan beide zijden begrensd door een met elzenhout begroeide moddersloot. De lucht was betrokken en gaf dus weinig hoop op een goede vangst en daarom bepaalde ik mij tot het onderzoek van struiken en lage planten om rupsen of eitjes te vinden.

Onverwachts bespeurde ik een afgevlogen exemplaar van Lim. sybilla, dat daar in de eenzaamheid rusteloos boven de sloot heen en weer vloog, als inspecteerde het de onderste bladen en takjes van het weelderige struikgewas en dank zij den boer, die de sloot bijna geheel met boomstammen had aangevuld, kon ik heel gemakkelijk een deel van de inspectie van het diertje overnemen.

Reeds spoedig gelukte het mij hier en daar een twijgje kamperfoelie te vinden liefderijk omarmd en beschermd door de weelderige loten van venijnig hakende braamstruiken en zoowaar.... op één der blaadjes lag of liever stond een eitje. Spoedig verdween het blaadje in mijn plantenbus en toen ik na eene heftige worsteling met tegenstribbelende elzentakken weer op den openbaren weg was aangeland, herkende ik van 't vorige jaar onder mijne loupe het eitje van een sybilla, dat de vorm van een framboos heeft en groen, licht of donker zilvergrijs gekleurd is. [1]) Nogmaals in de struiken gedoken en tot driemaal toe kwam ik boven met een eitje

a. Rupsje van Lim. syb. op Lon. Periclymenum.
b. Rupsje van Lim. syb., dat zijn kokertje bijna gereed heeft voor den winterslaap.

en de vierde maal.... scheen het een echt pareltje te zijn, doch bij nader inzien bleek het eene schaal, terwijl het vogeltje gevlogen was. Neen, toch niet, een dun draadje wees me in de richting van den top van het blad en daar, te midden van een licht spinsel huisde een bruin, grijs rupsje, dicht met haartjes, wratjes en doorntjes bezet.

De omgekrulde hoofdnerf diende te gelijk tot fondament en zoldering van zijn luchtig verblijf en de bladschijf aan weerszijden was zijn rantsoen voor vele dagen.

Nu zocht ik op de afgevreten blaadjes tevens naar rupsen en na een goede vangst van plan zijnde een oogenblikje rust te nemen baande ik me op de wijze van een rhinoceros weer een pad door de

[1]) De kleur hangt af van het ontwikkelingsstadium, waarin het ei verkeert.

De Levende Natuur 6 (12):266-269 (1902)

struiken, waardoor ik een voorbijgaand boertje een oogenblik van schrik bezorgde.

„Boe si, wat fang ij doar an? Ij komt doar deur 't holt barsten, ij zollen iemes de schrik op 't lief jagen, boe foj!"

En terwijl ik nog half overbluft door die ontmoeting mijn vlindernetje wilde oprapen zei hij: „Zit er braaf wat in den graven (sloot)?"

„„Nu, kijk maar eens, van die dikkers!""

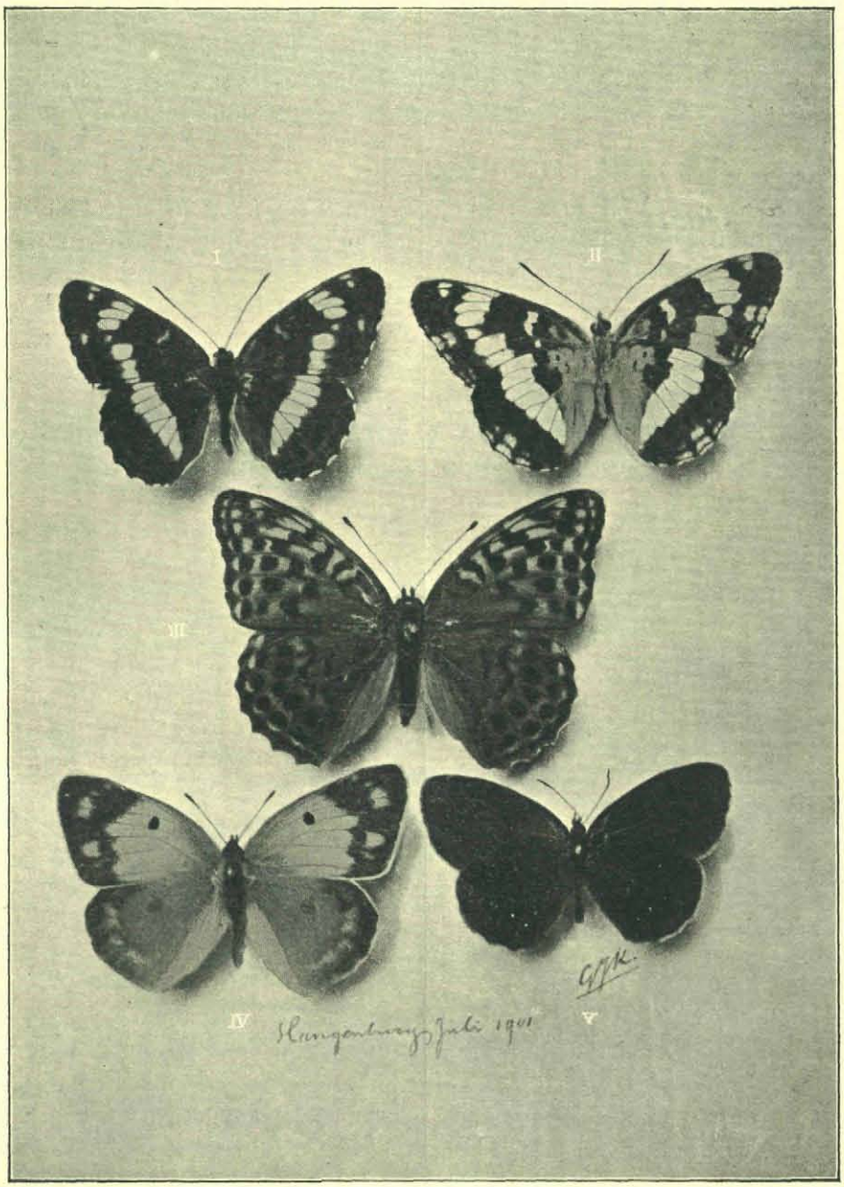
En trots de vele braamstruiken, die zich de tanden stomp beten op zijn pak, glimmende van soliditeit, schoof hij de takken op zij en na een kortstondig onderzoek stond hij weer voor me; zijne vleezige lippen trachtten te vergeefs zich te krullen tot een glimlach en veroorloofden me slechts een kijkje op zijne kastanjebruine tanden. Ik kreeg een vriendelijk maar log knipje van zijn rechteroog en toen eerst was hij klaar zijn gemoed uit te storten in de woorden:

„Jij bent er ook eene, ik dacht an snuuke (snoeken) en 't bunt stokvissche! Gen meddag, meneer!"

En met een gezicht van: heb ik hem dat niet netjes gezegd, vervolgde hij zijn weg, terwijl ik mijne proeven om het zwaartepunt boven het ondersteuningsvlak te houden voortzette op de boomstammen.

Binnen een uur tijds had ik een voldoende hoeveelheid van die bewoonde blaadjes verzameld, waaronder ook enkele, die reeds tot winterblijf waren ingericht.

Het vorige jaar had ik reeds waargenomen, dat de moeder op elk blaadje slechts één ei legde en daarna verder zocht naar eene gunstige gelegenheid om het volgende te deponeeren. Uit mijne collectieblaadjes bleek echter, dat ze bij een drietal een dubbel bezoek had gebracht; het tweede rupsje was echter steeds verhuisd. Blijkbaar had het bij het uitkomen den top van het blad bezet gevonden en daarna eene andere gelegenheid opgezocht. Hoe klein dus ook schijnen de diertjes baas in hun eigen huis te willen zijn en bovenal een hoofdnerf als woonplaats te begeeren van waaruit ze zich steeds (zooals me later bleek) langs een draadje over de bladschijf bewegen. Nu geheel overbodig is die leiband niet, wanneer ge weet, dat hun wiegje meestal heel laag boven een moddersloot hangt en ze al heel dankbaar moeten zijn, wanneer hun bakermat zich verheft boven den winterwaterstand, want vele broertjes en zusjes lijden schipbreuk.

1. Limenitis sybilla ♂. 2. Lim. syb. onderzijde ♁.
3. Argynnis paphia. ♁ var. Valesina. Esp.
4. Colias edusa ♁ var. Helice. Hen.
5. Ephinephele hyperanthus. var. Arete. Müll.

Wanneer het rupsje ongeveer één derde van het blad verorberd heeft, wat in de vrije natuur hier te lande meestal in de laatste helft van Augustus het geval is, begint het zijn winterverblijf gereed

De Levende Natuur 6 (12):266-269 (1902)

te maken. Enkele vroegertjes zitten zelfs half Augustus, wanneer de menschen puffende gedurende de snikheete dagen schaduwrijke plekjes opzoeken, reeds in hun winterkwartieren.

Vóór de helft van het blad verteerd is, hebben de diertjes eene grootte van 3 à 4 mM. bereikt en nu, vinden ze, wordt het zoo langzamerhand tijd voor hun galgenmaaltje.

Langs hun spinsel bewegen ze zich naar den voet van het blad en vreten het loodrecht op de hoofdnerf dwars door, zoodat er aan den bladsteel slechts een strookje van ± 6 mM. blijft zitten. Het overige deel van het blad valt naar beneden en de eetlust schijnt meteen verdwenen te zijn. Van de rest van het blaadje worden de randen samen gespannen en naarmate ze meer verwelken dichter bij elkaar gehaald tot ze een kokertje vormen, dat met spinsel gevoerd een aardig passend kluisje is.

En nu... gaat het slapen. Neen, zoo dom is het diertje zelfs in dien slaperigen toestand niet, want de bladsteel zou spoedig loslaten en met zijn logeergast in de sloot aanlanden. Zijn laatste werk is dit te verhinderen en het steeltje zoo vast aan den stengel te spinnen, dat weer en wind ten spijt zijn hangmat stevig bevestigd blijft tot het zoele lentewindje den slaper wekt.

Wanneer heeft hij zijn winterslaap uit? Ja, dat zal de tijd leeren, dat moeten we geduldig afwachten; nu zijn ze nog in de ruste. En waar ze rusten hoop ik later mee te deelen in een opstel over het kweeken van rupsen en vlinders.

Half Juni komt de vlinder uit de pop en behoort dan in zijn eenvoudig, teer kleed tot de schoonste dagvlinders. Geen bonte kleurenpracht als bij de Argynnis en Vanessa's, waaronder vele trouwe bezoekers van veelkleurige bloemen, doch een stemmig pakje past bij zijn natuur. En dat hij trotsch is op zijn eenvoudig kleed toont hij 't best door de bonter geteekende onderzijde zijner vleugels zoo min mogelijk aan onbescheiden oogen te toonen.

Hij houdt van kleurenpracht, zelfs de zoete honing der kinderen van Flora kan hem niet verlokken ze met een bezoek te vereeren. Evenals de Apaturidae zoekt ons ijsvogeltje een zonnig plekje aan een lagen, modderigen boschweg om daar zijne tent op te slaan. Lustig trilt hij tusschen de vooruitstekende takjes van het lage hakhout om nu en dan eens even te snoepen van den rand van een plasje in het wagenspoor, door niemand gestoord of bespeurd, want zijn eenigszins afgeslagen kleedje van donker kakhi komt volkomen met de kleur van den vochtigen bodem overeen. Dan weer bakert hij zich in de zon op hetzelfde blaadje van daar even tot zijn levendige natuur hem weer noodzaakt wat beweging te gaan nemen in de vochtige boschlucht en de zon te laten spelen met het smettelooze wit en roestbruin van de keerzijde zijner teere wiekjes.

Iris en sybilla zijn beide van „lagen kom-af;" de eitjes en rupsen vindt men op de laagste struikjes; de leefwijzen der rupsen komen zeer veel met elkander overeen; kleur, teekening en natuur der vlinders verschillen weinig; bij beide blijven de mannetjes meer in lanen en op wegen, terwijl de wijfjes door bosch en struiken rondscharrelen en ten slotte zijn beide zeer begeerlijke diertjes voor den verzamelaar. [1])

Ook andere zeldzame vlindersoorten hebben vertegenwoordigers in die streek zoo rijk aan afwisseling en natuurschoon.

Een sprekend voorbeeld is zeker wel het veelvuldig voorkomen van *Argynnis paphia* (keizersmantel) naast *Vanessa Antiopa* (koningsmantel), die meer een kluizenaarsleven lijdt. De laatste jaren waren de paphia's er talrijker dan eenig andere vlindersoort, zoodat het mij weinig moeite kostte ze nauwkeurig waar te nemen.

Een wolk van veelkleurige vlinders als: Argynnis paphia, aglaga, niobe, selene, vanessa io en atalanta, gemengd met stemmig gekleurde Theela's (ilicis en quercus) of boter- en citroengele Rhodocera rhammi met een enkel blauwtje (Lycaena Argus en icarus) bedekte de talrijke bloeiende distelstruiken, doch de paphia's in hun schitterende kleedij van hel roodgeel met zwarte teekening en groenbeschubd parelmoer vervullen de hoofdrol in dit kleurenspel. De levensvoorwaarden voor vlinder en rups heeft de natuur hier in ruime mate vervuld, naast de bloeiende distels staan tal van rubussoorten, waaronder Rubus idaeus (framboos) eene voorname plaats inneemt. Hoewel Viola canina L. (hondsviooltje) het hoofdvoedsel der Argynnissoorten, hier minder voorkomt vinden dus de rupsen der paphia's hier een welvoorzienen disch aan de wilde frambozenstruiken. De rupsen heb ik echter steeds te vergeefs gezocht, omdat ze zich evenals die van alle andere parelmoervlinders over dag soms vrij ver van de voedselplant verborgen onder dorre bladen of in het gras. Nu wilde ik echter eens waarnemen, waar de wijfjes hunne eieren legden, want 't was midden Augustus en omtrent het middaguur. Wie beschrijft echter mijne verbazing, toen ik de diertjes heel verdachte bewegingen zag maken tegen de ruwe bemoste stammen van eiken tot op drie tot vier meter hoogte van den bodem, waarop geen voedselplant in de nabijheid te vinden was. Slechts nadat ik eenige pas gelegde eitjes op het boommos gevonden had, was ik van de juistheid mijner waarneming overtuigd.

[1]) Op het landgoed „Slangenburg" ving ik alleen in de laatste twee jaren meer ex. Ap. iris dan alle andere vindplaatsen ooit opgeleverd hebben.

Lim. sybilla was daar in de laatste jaren zeer gemeen.

De Levende Natuur 6 (12):266-269 (1902)

Maar hoe komen de jeugdige rupsjes aan voedsel?

Ziedaar eene vraag, waarop zoowel bekende inlandsche entomologen als buitenlandsche standaardwerken mij het antwoord schuldig bleven. Wanneer komen de rupsjes uit het ei? De Nederlandsche schrijvers over Lepidoptera zwijgen er over, in een uitvoerig Duitsch werk vond ik, dat de eitjes overwinteren en de ondervinding heeft me geleerd, dat ze reeds in Augustus (dus na ongeveer veertien dagen) uit het ei kruipen om zonder voedsel tot zich genomen te hebben te overwinteren. Dit slechts om een voorbeeld te geven van de onvolledige kennis van het leven der inlandsche dagvlinders en aan het adres van hen, die meenen ze te kennen, wanneer ze een paar voorwerpen aan eene speld in hunne verzameling hebben, waarvoor ze nauwkeurig vorm, kleur, aderstelsel, enz. hebben nagegaan en tevens uit een of ander boek iets over de rups hebben opgedoken.

De variteit *Valesina* (zie fig.) is zeer zeldzaam en in ons land slechts tweemaal gevangen, de Slangenburg leverde mij nog vier exemplaren. Slechts bij het vrouwelijk geslacht schijnt die verandering van kleur voor te komen, het roodgeel wordt olijfkleurig groen. Te vergeefs beproefde ik echter een Valesina-eitje te doen leggen, wat mij bij een exemplaar van het type echter volkomen gelukte.

Ook *Argynnis aglaya* en *niobe* waren er dit jaar in rijken overvloed, vooral op klavervelden; *Lycaena Argiolus* scharrelde druk door de rhamnusstruiken en ook ving ik andere zeldzame Lycaena's als: *arion*, *semiargus* en *alcon*.

Colias hyale, een ongewone verschijning in die streek, bezocht de veelkleurige bloempjes van wei- en bouwland; nog nooit had ik er *Colius edusa* gezien en ik telde nu vier prachtige exemplaren onder mijn buit, waaronder ook eene zeldzame varieteit *Helice* (Hbn.), waarbij het levendig oranje van het vrouwelijk type in citroengeel overging (zie fig.).

Zelfs *Pieris daplidice* verscheen nu en dan op de talrijke stoppelvelden, welke bij deze gelegenheid een onvergetelijken indruk op mijn schoenen maakten; ook *Melanargia galathea* was geen zeldzame verschijning tusschen het weelderige gras langs de boschwegen. Misschien heb ik later gelegenheid op enkele der genoemde soorten nader terug te komen, voorloopig zal ik echter maar besluiten met nummer vijf van het plaatje nl. de varieteit *Arete* (Müll) van *Ephinephele hyperanthus*, het tweede exemplaar, dat in ons land werd gevangen. De oogen op de bovenzijde der vleugels van het type zijn daarbij geheel, en de groote, heldere, zwarte, witgekernde en geel geringde oogen aan de onderzijde zijn op een wit puntje na verdwenen.

Mijn praatje bij het plaatje zou waarlijk te veel plaatsruimte innemen, daarom voor ditmaal: basta!

Moge dit schrijven vele aansporen om ook eens een kijkje te komen nemen in de streek, zoo belangrijk voor den entomoloog in 't algemeen en voor den verzamelaar van dagvlinders in 't bijzonder.

Voorschoten. G. J. KLOKMAN.

Naschrift.

Na het ter perse gaan van bovenstaand opstel zag ik in Sepp VIII N°. 29, dat De Roo van Westmaas ook eenige eitjes en rupsen van Lim. sybilla vond en heeft waargenomen in gevangen staat. Met zijne kweekerij was hij echter niet gelukkig; de jonge rupsjes werden door een oorworm verslonden of verdroogden tijdens hun winterslaap. Hoewel het overwinteren van rupsen zeer dikwijls mislukt, hoop ik ze althans voor een deel te behouden.

V. G. J. K.

DE IEP OF OLM.

Als Amsterdammer kan ik geen vijf minuten bij den weg loopen zonder minstens een tiental iepen gezien te hebben, want allerwegen staan zij in lange rijen langs straten en grachten. Ze gelijken alle op elkander en, zoo dacht ik, het kan niet anders of het zijn veld-iepen (*Ulmus campestris*), want Heimans en Thijsse geven geen andere op, of het moest de kurkiep zijn; maar onze stads-iepen hebben niet van die kurkvleugels op de takken. Heukels noemt nevens den *Ulmus campestris* niet anders dan den kurkiep en den *Ulmus minor*, die misschien, en den *Ulmus major*, die zeker een enkelen keer in Zeeland aangetroffen is. Had hij de Amsterdamsche iepen, die hij als mijn stadgenoot alle dagen bij honderden ontmoet, voor een andere soort aangezien, dan had hij zeker niet vergeten, dat in zijn *Schoolflora* te vermelden en ten overvloede zegt hij nog eens duidelijk op blz. 253 van den vierden jaargang van *De Levende Natuur*: *Ulmus campestris L.*, langs de wegen gekweekt. Daarenboven, de kenmerken komen precies uit: bloemen klein; vele bijeenstaand, roodachtig groen; iedere bloem is een vijfpuntig trechtertje met één stamper; vrucht omgekeerd hartvormig, dopvrucht juist onder de insnijding van den vleugel zittend, bladen breed-eirond of elliptisch, spits of iets toegespitst, aan de onderzijde in de hoeken der aderen gebaard, van boven glad; bloeitijd Maart of April. Alleen het aantal meel-